

■ Karel SKALICKÝ

Vyznání na hraně času a věčnosti.
Všechny cesty vedou do Říma (k vydání připravil Zdeněk A. Eminger)
Trinitas ve spolupráci s Křesťanskou akademií Řím, Svitavy 2019, 326 s.

Vydání memoárů nepřehlédnutelné osobnosti kněžského katolického exilu v Římě, redaktora revue *Studie*, teologa, filozofa a vysokoškolského pedagoga Karla Skalického (nar. 1934) se stalo bezesporu literární událostí první poloviny letošního roku. Vročení je sice loňské, ale ke čtenářům se kniha vinou opatření proti šíření koronaviru dostávala s určitým zpožděním.

Rozhodně nejde o klasické paměti, jaké vycházejí z pera politiků a jiných veřejně činných osob s chabě zakrývaným cílem uchovat pro budoucnost co nejskvělejší obraz pisatele. Skalický má velmi osobitý styl psaní, ovlivněný jeho „římským“ vzděláním. Lehká archaičnost jazyka paměti však není nijak na závadu, přispívá naopak k originalitě textu. V tomto bodě je třeba pochválit editora, že se nepokoušel autorův styl nijak násilně korigovat. V memoárech rovněž není nijak neobvyklé zařazovat poznámky a vysvětlivky až na konec textu a ti, kdo se neorientují v Bibli, mohou ocenit vyčlenění biblických citací zvlášť před bibliografií česky vydaných prací autora.

Dalším výrazným rysem paměti je jejich otevřenost, provázená až úzkostlivou snahou neopomenout nic podstatného z okolností, které ovlivnily autorovu složitou a namáhavou cestu ke kněžskému povolání. Pro představu věřícího čtenáře postačí uvést, že smyslem Skalického paměti není sebe prezentace, ale oslava Božího vedení, jež mladého muže, pochybujícího a klopýtajícího přes překážky, neomylně směřuje k cíli stát se „pastýřem duší“.

Většinová čtenářská obec, pokud je jen trochu ochotná vrátit se do časů vlastního mládí a hledání svého místa v životě, může ocenit až „goethovsky“ úpornou snahu nepromarnit žádný

z vrozených talentů a nalézt takovou životní cestu, která je bude rozvíjet a využívat až do krajnosti. Nejde o první v češtině vydanou Skalického knihu, která má širší než teologický nebo filozofický záběr. V jistém smyslu vydání paměti předznamenala sbírka veřejných projevů z let 1966–2019, která vyšla pod názvem *Revolvit lapidem. Projevy z let 1966–2019* (Trinitas ve spolupráci s Křesťanskou akademií Řím, Svitavy 2019). Ze Skalického rozsáhlé tvorby je možná připomenout ještě zasvěcený výklad stěžejního dokumentu Druhého vatikánského koncilu, spojený s poučeným vhledem přímého účastníka do zákulisí koncilních jednání, *Radost a naděje. Církev v dnešním světě* (Křesťanská akademie, Řím 1968) nebo titul *Církev v Evropě, Evropa v církvi. Teologický vhled do dějin Evropy prismaťem svobody a revoluce* (Trinitas ve spolupráci s Křesťanskou akademií Řím, Svitavy 2019).

Pro lepší orientaci v textu paměti, které sice začínají „u kolébky“, ale bohužel skutečně končí „završením všech cest do Říma“, tedy rokem 1956, uvedu podstatné skutečnosti z autorovy biografie. Karel Skalický se narodil 20. května 1934 v Hluboké nad Vltavou v rodině lesního inženýra Karla Skalického a Herty, rozené Smitkové. Rodina matky provozovala Grand Hotel Smitka v Plzni. K německé národnosti se sice hlásil jen její otec, to ale stačilo k tomu, aby po druhé světové válce rodina

přišla o veškerý majetek. Otec Karla Skalického byl perzekvován nacisty i komunisty – za okupace byl internován v koncentračním táboře a záhy po komunistickém převratu skončil na několik let v různých pracovních táborech. Tyto „kádrové vady“ se podepsaly na Karlově studiu, zejména v gymnaziálních letech. Nakonec mu však bylo takřka zázrakem umožněno odmaturovat a dokonce byl přijat na Vysokou školu zemědělskou, přestože jeho otec se v té době nacházel v táboře nucených prací (TNP). Otcův sen, aby se syn stal rovněž lesníkem, se nesplnil. Toho stále více přitahovalo poslání duchovního. Emigroval do Rakouska a odtud pokračoval do Itálie, kde v Římě zahájil studium teologie. Ažyl mu poskytl jako řadě dalších českých uprchlíků kolej Nepomucenum. Na kněze byl vysvěcen v roce 1960 a doktorátu teologie dosáhl o šest let později.

V letech 1962–1965 se účastnil Druhého vatikánského koncilu. Roku 1966 se stal druhým sekretářem kardinála Josefa Berana, pro kterého pracoval až do jeho smrti v roce 1969. Již o rok dříve začal vyučovat na Lateránské univerzitě fundamentální teologii, profesury dosáhl v roce 1977. Současně působil jako redaktor revue *Studie* a byl vyslán do Afriky a Latinské Ameriky, zejména do diecézí a na misijní území, kde se šířila tzv. teologie osvobození inspirovaná marxismem a kde bylo zapotřebí vést s jejími zastánci jednání s nepřenosnými zkušenostmi ze světa ovládaného touto ideologií.

V roce 1994 se Karel Skalický vrátil do vlasti a začal vyučovat teologii na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. V letech 1996–1999 byl jejím děkanem. Od roku 2013 je emeritním profesorem. Přesto nadále publikuje, účastní se veřejného a akademického dění, mezi jinými byl v květnu loňského roku hostem konference *Katolická církev v Československu ve 20. století*, pořádané Ústavem pro studium totalitních režimů ve spolupráci s Arcibiskupstvím pražským, která byla věnována padesátému výročí úmrtí kardinála Josefa Berana. Ska-

lického životní dílo bylo oceněno řadou vyznamenání, např. Řádem T. G. Masaryka za vynikající zásluhy o stát v oblasti rozvoje demokracie, humanity a lidských práv (2011) a Cenou Václava Bendy (2015).

Pro všechny, kteří se zabývají perzekucí katolické církve a metodami StB používanými proti jejímu exilu, je nejzajímavější část Skalického paměti věnovaná způsobu, jakým proběhla jeho cesta do exilu v červnu 1956. Jde o ojedinělý příběh: naivního mladíka, otevřeného dobrodružně výpravě za duchovní svobodou, si vyhlédl agent StB Vladimír Třebín (1923–1994). Plánoval s jeho nevědomou pomocí proniknout mezi římské katolické exulanty a získat si důvěru v prostředí s jistým povědomím o zákeřnosti československé rozvědky. Skalický měl dosvědčit, jak Třebín při „ilegálním“ překročení hranic pro dosažení kněžství riskoval a zároveň obětavě pomáhal mladšímu společníku v nebezpečí života. Ve skutečnosti byl přechod hranic u Dolního Dvořiště navzdory dramatickým chvílím při překonávání rozvodněné řeky Malše krok za krokem připraven StB. Její příslušníci vyhledali nejvhodnější trasu, umožnili Třebínovi předem si ji projít a nacvičit si překonání „drátů“, pohraniční hlídky a kontroly cestujících ve vlaku směrem k hranicím pak dostaly patřičnou instruktáž. Třebín, muž složitě a výbušně povahy, ale v exilu záhy začal jako informátor selhávat, navíc postrádal základní předpoklady pro kněžské poslání. Přestože si naklonil zástupce rektora koleje Josefa Bezdíčka, nakonec se zcela znemožnil před italským rektorem Alfrédem Bontempim. Pro ryzí osobnost Skalického je příznačné, že i poté, co byli v Římě před Třebínem varováni a začali s ním ztrácet trpělivost, nadále ho hájil. Plnou pravdu o člověku, kterému svěřil svůj osud, se dozvěděl až po zpřístupnění materiálů StB.

Příběh Skalického emigrace je sice pro logiku paměti nezbytný, ale nelze se ubránit dojmu, že pozornost mu věnovaná jde na úkor možnosti zahrnout též jeho zkušenosti z Nepomucena. Poměry v koleji za Bezdíč-

kova přísného vedení vyžadovaly od bohoslovců velkou osobní disciplínu, které nebyl každý schopen. Jejich zachycení z pera tak vnímavého a citlivého adepta kněžství by jistě přispělo k pochopení tamní atmosféry konce 50. let.

Osobě agenta Vladimíra Třebína, kterého Skalický nazývá prvním „poslem Božím“ vedoucím ho po cestě ke kněžství, se věnoval Ondřej Blažek, jeden z mála autorů, kteří se zabývají alespoň dílčími tématy spojenými s římským katolickým exilem, ve studii „Vladimír Třebín. Životní příběh agenta StB v kněžském katolickém exilu v Římě“ (publikováno in: *Marginalia historica*, 2015, roč. 6, č. 1, s. 9–37). Kromě svazku agenta „Suchého“ (Třebínovo krycí jméno bylo vybráno podle jeho tehdejšího působiště Suchá Rybná), uloženého ve fondu I. správy SNB (rozvědka) v Archivu bezpečnostních složek, měl k dispozici též dopisy z osobního archivu Karla Skalického. Rozhovor mu poskytla i Třebínova příbuzná Marie Štajerová. Objektivitu této pamětnice pocházející z matčiny strany je však třeba brát s jistou rezervou – z jejich výpovědí je cítit silná zaujatost vůči Třebínově otci, kterého nemohla osobně poznat, na samotného Vladimíra si pak pamatovala jako na nervově labilního člověka, o jeho charakteru si nedělala iluze.

Blažek uvádí různé skutečnosti, které mohly Třebína nasměrovat na dráhu udavače: nefunkční rodinu (jeho otec měl být opakovaně trestán pro různé podvody, ale na druhé straně snad za okupace za úplatu pomáhal Židům vyhnout se transportu) nebo snahu uniknout obvinění z kolaborace kvůli stykům s vlajkaři a podpoře jejich aktivit. Slib, že v případě spolupráce bude Třebínovo „vlajkařské“ období zapomenuto, mohl být jedním z motivů jeho spolupráce se Státní bezpečností. Podobná motivace není v příbězích agentů bezpečnostních složek ničím výjimečným. Jako příklad lze uvést Adolfa Ungera (1914–1990), původně rajhradského benediktýna, který se stal za okupace konfidentem Gestapa (což se

s Třebínovým koketováním s Vlajkou nedá úplně srovnávat), po roce 1948 „vlasteneckým knězem“ a agentem StB s krycím jménem „Adam“ (blíže o něm VODIČKOVÁ, Stanislava: *Kněz Adolf Unger – konfident Gestapa ve službách Státní bezpečnosti, studie v chystané publikaci ÚSTR BARTA, Milan /ed./: Člověk v soukoll StB*).

Při získávání Třebína pro spolupráci mohlo sehrát roli i jeho vydráždění z důvodů homosexuality zmiňované v materiálech StB. To je ovšem běžně používaná i zneužívaná záminka ke znemožnění „zájmové osoby“ z katolických církevních kruhů a jednoznačně ji prokázat není rozhodně jednoduché. Přesto musel mít tento člověk jisté kouzlo osobnosti, které však fungovalo jen krátce a při delším styku s ním rychle vyprchalo. Fakt, že ho Karel Skalický velmi dlouho neprohlédl, je snad možné vysvětlit psychologickými mechanismy souvisejícími s hledáním či domnělým nalezením staršího bratra (Skalický je jedináček) nebo otcovské postavy (v citlivé době dospívání byl jeho otec v nacistickém lágru nebo v TNP). Pro studium anatomie vztahu agenta politické policie a osoby jím nevědomky využívané stěžejí v současné době nalezneme lepší materiál než Skalického memoáry.

Také zařazení dvanácti Žalozpěvů uprchlíka-bezdomovce na pokraji zoufalství, originálních literárních útvarů na pomezí sebereflexe a duchovní poezie v próze, přerušujících chronologický tok paměti těsně před jejich zakončením, má svůj význam. Jsou svědectvím o stavu mysli člověka zbaveného jistoty domova, vrženého do neznámého cizího světa s jeho nástrahami (narážky na možnost „hrát ruskou ruletu“ při práci pro americkou rozvědku), odrážejí se v nich všechny obavy i naděje exulantů, které vedly k útěku nejen duchovní, ale též politické důvody, vyjadřují bolestné vědomí přetržení dosavadního běhu života a nemožnosti návratu. Jediné východisko je svěřit se Bohu.

Čtenář se zájmem o dění v exilu bude zklamán, že paměti končí na podzim roku 1956 autorovým přijetím

do Nepomucena. Zatímco slovenský římský exil je komplexně zpracováván díky úsilí Slovenského historického ústavu v Římě a Univerzity Komenského v Bratislavě, a to až do konce 80. let, český exil na něco takového stále čeká. Zasloužil by si však mnohem objektivnější přístup, než jaký používají slovenští historici zaměřeni úzce nacionalisticky a protičeskoslovensky. Pro takový záměr by bylo velkým přínosem, kdyby Karlu Skalickému bylo dopřáno vydat další díl paměti a dovést je alespoň do 70. let nebo ještě lépe do konce jeho exilového působení. Podle zasvěcených se již na pokračování paměti intenzivně pracuje.

Markéta Doležalová

■ **Vladimír PETRILÁK – Mauro LONGARETTI KRAENSKI** *Rudá samba. Činnost StB v Brazílii v 50. a 60. letech 20. století* (z polštiny přeložila Markéta Páralová Tardy) Academia, Praha 2020, 671 s.

Činnost rozvědky Státní bezpečnosti, tedy I. správy ministerstva vnitra, resp. Sboru národní bezpečnosti, nebyla dosud systematicky zmapována ani v hrubých rysech. Chybí i případové studie, které by analyzovaly její působení v jednotlivých státech. Rozsáhlá práce Vladimíra Petriláka a Mauro Longaretti Kraenského se snaží na základě archivních dokumentů popsat její aktivity v největší jihoamerické zemi v letech 1952–1971, kdy zde měla československá výzvědná služba svou rezidenturu.

V Polsku žijící český publicista a překladatel Vladimír Petrilák a brazilský překladatel a turistický průvodce Mauro Longaretti Kraenski zdůrazňují, že jejich kniha nemá vědecké ambice a také že téma zdaleka nevyčerpali. Přesto se jejich práce drží až úzkostlivě faktů, vyhýbá se spekulacím a silnějším interpretacím.

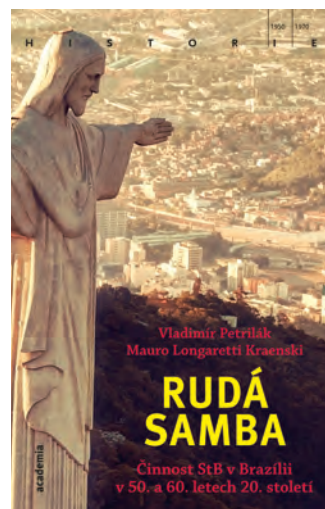
Čtenář se zřejmě neubrání pocitu, že se autoři v obrovské materii, z níž čerpají a která je uložena zejména v Archivu bezpečnostních složek, poněkud utopili. Kniha je zatížena

nezměrným počtem detailních informací o operacích rozvědky a jejich agentech, které nejsou dostatečně strukturovány. Líčení trpí neustálými odbočkami a poznámkami, že k tomu či onomu problému či osobnosti se autoři ještě vrátí. Kniha byla původně určena polským čtenářům, takže uvádění širšího okruhu běžných československých reálií je pochopitelné, méně již potřeba opakovaně přidávat banální charakteristiky komunistického režimu či jeho tajné policie.

Poměrně zarážející je také to, že autoři čerpají jen z internetových zdrojů, ale nepodnikli žádný archivní výzkum přímo v Brazílii. Tento hendikep je nejcitelnější v případech některých agentů StB, o kterých sami autoři vyslovují podezření, že byli „dubléry“ a s československou rozvědkou spolupracovali pod kontrolou brazilských služeb.

Kniha potvrzuje to, co je známo o roli Československa v sovětské velmocenské strategii vůči zemím třetího světa zejména v 50. a 60. letech, tedy že vystupovalo jako „ledoborec socialistického tábora“. Stejně jako v řadě dalších zemí měla ČSSR v 50. letech v Brazílii na rozdíl od SSSR zastupitelský úřad, takže zde mohla vybudovat i rezidenturu rozvědky. Obě instituce, které se personálně překrývaly, pak nepůsobily jen ve prospěch československých zájmů, které byly z logiky věci velmi úzké, ale v zájmu globálního cíle celého východního bloku, kterým bylo celosvětové vítězství proletářské revoluce. Což mohlo mít někdy až šokující rozměr. Autoři například rozebírají případ jedné dezinformační akce (tzv. aktivního opatření), kterou StB organizovala na počátku 60. let a jejímž cílem nebylo nic menšího než vyvolání občanské války v Brazílii.

Jak autoři píší, po komplikovaných počátcích v první polovině 50. let dokázala československá rozvědka v Brazílii získat celou řadu agentů a spolupracovníků mezi vlivnými osobnostmi v politice a médiích. Tito lidé byli nejčastěji ideově ukotveni jako protiameričtí nacionalisté po-

krokového smýšlení. Někteří z nich používali své řídicí důstojníky tak trochu jako bankomat, jiní peníze odmítali a přijímali pouze věcné dárky. Činnost I. správy v zemi ochromil vojenský převrat na přelomu března a dubna 1964, který byl podle autorů pro československou rozvědku naprostým překvapením. Analytici StB pak sami tuto „slepotu“ vysvětlovali tím, že rezidentura se věnovala hlavně *rozpracování objektů hlavního nepřítele*, tedy Spojených států, a *zajišťování probíhajících aktivních opatření*. Ta se z velké části týkala vytváření líbivého obrazu Castrovy Kuby. Na sledování brazilské vnitropolitické situace tak již nezbyly kapacity.

Mezi nejzajímavější části knihy patří ty, které přinášejí nové informace o brazilských účastnících známé Akce „Manuel“, během níž byli z Kuby přes Prahu dopravováni do Latinské Ameriky vyškolení diverzanti.

Jedním z největších nedostatků práce je opomíjení kontextu, např. totální ignorování diplomatických a obchodních vztahů Československa s Brazílií, které se se zpravodajskou činností a vlivovými operacemi prolínaly. Nedostatečné je také nastínění vývoj ve vlastní Brazílii.

Oba autoři deklarují zájem ve svém výzkumu pokračovat, takže se snad časem dočkáme práce, která nebude trpět zmiňovanými nedostatky.

Petr Zídek